

Повага та визнання, котрі міжнародна спільнота не раз засвідчувала Україні у зв'язку з її успішним головуванням в Організації з безпеки і співробітництва в Європі в 2013-му, наявність значного політичного потенціалу офіційного Києва для втілення українського плану діяльності СНД у 2014 році відходять на другий план на тлі цілковитої трансформації моделі регіонального розвитку нашої держави... чи, точніше, повернення до шаблонів її вибудовування. Адже в історичному розрізі необхідність вирішення питання відносин партнерів у трикутнику «Захід – Україна – Схід» виникає перед українським керівництвом далеко не вперше.

Фото Миколи Білокопитова.

Національні інтереси. Перспектива – 2014

Юлія Цирфа

Соборність. 95 років по тому

Завше стикаючись із необхідністю незалежного шляху розвитку, Україна балансувала між східними та західними партнерами протягом усіх періодів ствердження власної державності – і за часів Київської Русі, і в період існування Козацької держави, і в розпал Української революції 1917–1921 років. Проте, з іншого боку, налагодження зовнішньополітичних відносин у статусі рівноправного партнера давало українському керівництву можливість вибору пріоритетного курсу. Вперше офіційно реалізуючись в УНР доби Директорії, він остаточно утвердився після формування загальноукраїнської дипломатичної служби: Акт Злуки УНР і ЗУНР, проголошений 22 січня 1919 року, відповідав інтересам не лише українського народу, а й основним положенням зовнішньої та внутрішньої політики держави в цілому. Тож

об'єднання суспільства та вироблення консолідованої позиції влади в цей період дали українській делегації можливість узяти участь у Паризькій мирній конференції 1919–1920 років, що проводилася задля підбиття підсумків Першої світової війни, та представити державні зовнішньополітичні місії в більш як 20 країнах Європи. Однак знову повернувшись до «політики балансування», Україна, на жаль, утратила ці здобутки.

Хоча, беручи до уваги суто геополітичний чинник, можна стверджувати, що саме такий варіант регіональної співпраці виявився основною віхою в розвитку зовнішньополітичного курсу нашої держави і нині. Адже ні відстоювані ініціативи мирного врегулювання конфліктів на європейському терені, ні можливості розвитку туристичного сектору чи жодні інші міжнародні пріоритети не можуть уплинути на процес стабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні, сприяти налагодженню діалогу між керівництвом держави

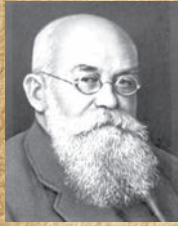
Карта України, представлена делегацією УНР під час ведення переговорів на Паризькій мирній конференції

та українським народом чи, тим більше, стати рушієм для врегулювання переговорного процесу щодо підписання Угоди про асоціацію і поглиблену та всеохопну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС або ж завадити негативним наслідкам такого кроку, пророкованим для вітчизняної економіки офіційною Москвою.

Фактично вже вкотре протягом усієї історії розвитку української держави перед її керівництвом постало питання вибору: геополітичного, стратегічного, економічного та, що найголовніше, цивілізаційного. Цього разу на порядку денному не просто політичні рішення, прийняття яких має спиратися на сухі фінансово-статистичні показники чи доцільність державного розвитку. Їхній зміст та ухвалення торкнулися усього громадянського суспільства, котре вже зробило власний соціокультурний вибір, виявивши споконвічні риси українства та, як наслідок, його історичні та геополітичні пріоритети.

Паризька мирна конференція, скликана по завершенні Першої світової війни (18 січня 1919 – 21 січня 1920 рр.)

Український народ належить до західноєвропейського, чи коротше сказати – просто-таки європейського кола – не силою тільки історичних зв'язків, які протягом століть зв'язали українське життя із західним, а й самим складом народного характеру.

Український історик та політичний діяч Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ.

22 січня 2014 року минає 95 років, відколи було проголошено Акт Злуки УНР і ЗУНР.

І суспільне єднання сьогодні повною мірою віддзеркалює пріоритетність позицій, котрі завжди відстоювали лідери українських державних утворень. Адже саме існування ідейної групи, об'єднаної конкретною метою, на пряму доводить існування колективної ідентичності всього українського соціуму. Виступаючи виразником його волі, ця група дає змогу сприймати й усю українську спільноту як певне «Ми», усталене і в очах її окремих членів, і в уявленнях зовнішніх для неї «Інших». Однак структурування цього типу ідентичності і її зіставлення з іншими різновидами суспільної ідентифікації уможливується, по-перше, завдяки її багатомірному зв'язку з державою як одним з інститутів, які конструюють націю (усупереч його абсолютному впливу в минулому); певній спрямованості державної ідеології (ліберальна чи неліберальна демократія); і, як наслідок, – можливості існування й впливу інших соціальних недержавних інститутів на процедурне оформлення принципів консенсусу. Тобто істотним моментом під час конструювання колективної ідентичності соціуму вважається налагодження зв'язку інститутів держави, неурядових організацій і особистості на рівні об'єкт-об'єктних та об'єкт-суб'єктних взаємодій.

Проте особливість суспільної та культурної ситуації, що історично склалася в Україні (і, до речі, нині також накладає свій відбиток на розвиток нації), завше полягала в тому, що простір, який сьогодні є територією нашої держави, впродовж багатьох віків членували постійно змішувани внутрішні кордони: між мовними та етнічними групами, державами, релігіями, політичними та культурними системами, ареалами відмінних економічних укладів. Це зробило його яскраво вираженою контактною зоною з вельми строкатим спектром соціокультурних феноменів. Український політолог М. Рябчук говорить навіть про «дві України», де наявні «різні світи, різні цивілізації», що відрізняються способами мовлення і мислення місцевих жителів, які «орієнтуються на цілком інші культурні моделі, цивілізаційні й географічні центри, сповідують інші, принципово непримиренні й непеєднані між собою історичні міфи та наративи, бачать не тільки минуле, а майбутнє краю цілком інакше». Хоча внутрішнє суспільне розшарування українського народу не можна вважати винятком у контексті розвитку держав Європейського континенту, котрі також характеризуються строкатістю етнічного складу (приміром, Іспанія, Бельгія чи Італія). Тобто саме існування певних соціальних груп не можна вважати запереченням європейських характеристик українського суспільства, адже можливість ви-

яву їхніх «субменталітетів» є прямою аналогією європейському різноманіттю етносів.

Основним наслідком їхнього утворення є скоріше не цілковитий поділ нації на «два табори», а її трансформація, підтримувана, все-таки, первинними формами культури та ідентитетів. По суті, нація, котра тривалий час перебувала під іноземним гнітом, а її соціокультурне життя – під тотальним запереченням, просто починає набувати нових форм вияву своїх ментальних рис, частково деформуючи власний менталітет. Вона виробляє своєрідні способи пристосування до чужих форм життя, формальне сприйняття і навіть схвалення суспільного устрою, норм та стереотипів поведінки панивого етносу. Внаслідок цього на глибинному рівні психіки продовжують функціонувати власні ментальні риси, але на них починають нашаровуватися набуті в умовах підкорення норми сприйняття світу і поведінки в ньому.

Ці набуті чужі цінності й установки з часом дедалі більше блокували, деформували і відтисняли на другий план компоненти власне української ментальності – первинні компоненти української ідентичності. Відповідно, в різних регіонах сформувалося й неоднакове ставлення мешканців до проблем ужитку української мови, незалежності України, шляху її подальшого розвитку та інших принципових загальнонаціональних питань. Проте функціонування українського соціуму в межах малих суспільних груп ніколи не применшувало значення ключової риси окремої особистості – її індивідуалізму, який, забезпечуючи насамперед форму і спосіб утвердження людини в соціумі, завжди сприяв реалізації демократичних ідеалів українства – прагнення до рівноправ'я, народного волевиявлення і демократії. Зміна характеру прояву цих цінностей, котрі за відсутності існування української державності дістали підтрим-

Лідери фракції ВО «Батьківщина» Арсеній Яценюк, УДАРУ – Віталій Кличко, а також представники ВО «Свобода» під час акції біля Кабінету Міністрів на підтримку підписання Угоди про асоціацію України з ЄС. Київ. 25 листопада 2013 року

Прем'єр-міністр України Микола Азаров виступає перед учасниками всеукраїнської акції на підтримку курсу Президента України «Збережемо Україну» на Європейській площі в центрі столиці. Київ, 14 грудня 2013 року

ку в рамках малих суспільних груп, не змінила їхньої справжньої, європейської суті. Натомість суспільне будівництво на Сході завжди потребувало лідера, вождя чи диктатора. Відтак, отримуючи найменшу можливість для становлення власної держави як ключового механізму виявлення та підтримки інтересів українського соціуму на міжнародній арені, представники української нації яскраво виявляли глибинні риси власного менталітету, намага-

ючись зблизитися з духовно й ціннісно близькими народами.

Тому і сьогодні світова спільнота (і найперше європейські держави) доволі активно реагує на будь-які зрушення в зовнішньополітичному курсі України, намагаючись сприяти розв'язанню проблеми «розірваності» української цивілізації, відсунути українську державу від лінії «геополітичного розлому» Європейського континенту та, зрештою, послабити

пострадянський спадок її сприйняття як «буферної зони» між Росією та країнами Західного світу. З другого боку, на порядку денному завжди залишатимуться національні інтереси держави, котрі вона (а, зважаючи на перераховані характеристики, в українському випадку потреба в їхньому задоволенні може бути реалізована лише на основі постійної «стабілізації» зовнішньополітичного курсу) відстоюватиме незалежно від сприйняття певних кроків іншими суб'єктами міжнародних відносин.

Тому, згідно з Висновками, схваленими Європейською радою за результатами засідання 20 грудня 2013 року, «Європейський Союз підтверджує готовність підписати Угоду про асоціацію (включаючи поглиблену та всеохопну зону вільної торгівлі) з Україною», як тільки офіційний Київ буде готовий до цього. Водночас Європейська рада закликала українську владу до стриманості та демократичного подолання політичної кризи в державі, заснованого на повазі до основоположних прав і свобод людини та прагнень населення України. «Європейська рада наголошує на важливості забезпечення права будь-якої суверенної держави приймати власні зовнішньополітичні рішення без учинення надмірного тиску ззовні», – йдеться у документі.

На мою думку, майбутнє України – в Європі. Хтось може спробувати загальмувати процес зближення сторін, заблокувати його, проте, в кінцевому підсумку, ніхто не зможе перешкодити його завершенню. Географія та історія завжди вимагатимуть від України вибудовування особливих відносин із Росією. Звичайно, ми визнаємо цей факт. Проте ми дали чітко зрозуміти, що угоди, котрі Європейський Союз укладає зі своїми країнами-партнерами в регіоні, не підписуються за рахунок РФ. З іншого боку, вона також має отримувати від цього певний зиск.

Президент Європейської ради Герман Ван РОМПЕЙ.

Пауза й економізація курсу

З погляду третьої, російської сторони, такий крок офіційного Києва порушить зобов'язання України щодо умов функціонування зони вільної торгівлі в рамках СНД, ініціатором створення котрої, до речі, виступила саме наша держава. Як наслідок, такі зовнішньополітичні кроки українського керівництва змусять РФ скасувати наявні в рамках ЗВТ торговельні преференції та запропонувати нашій державі «режим найбільшого сприяння».

Зважаючи на те, що на Росію припадає близько 32% загальних обсягів зовнішньоторговельного обігу України (в середньому 45–50 млрд. дол. США на рік), а міжнародне рейтингове агентство *Fitch Ratings* ще 8 листопада 2013 року знизило суверенний довгостроковий рейтинг України до рівня *B-* (підтвердивши переддефолтний стан української економіки 18 грудня), втрача

Президент України Віктор Янукович та Президент Російської Федерації Володимир Путін на церемонії підписання двосторонніх документів. Москва, 17 грудня 2013 року

російського ринку могла б не просто пришвидшити реалізацію невтішних прогнозів щодо України, а й повністю закрити український фінансово-економічний сектор для зовнішнього інвестування. За словами українських високопосадовців, ці фактори, доповнювані високою ціною росій-

ського газу та необхідністю повернення кредитів Міжнародному валютному фонду (зокрема, 620 млн. дол. Україна має перерахувати вже до 30 січня 2014 року), спричинили збільшення зовнішнього державного боргу та завдання Україні більш як 20 млрд. дол. збитків. Тому «па-

уза», котру сьогодні витримує наша держава на шляху до підписання Угоди про асоціацію з ЄС, по суті, є справді вимушеною, адже від України вимагається не просто вирішення економічних питань, а й напрацювання механізмів захисту національного товаровиробника.

Ми зробили цю паузу для того, щоб знайти відповідь. Для нас дуже принципове питання: на яких умовах ми підписуємо Угоду про асоціацію і поглиблену та всеохопну зону вільної торгівлі. Україна повинна знайти таку модель взаємин зі своїми стратегічними партнерами, яка влаштувала б усіх... Проте в основу нашої зовнішньої та внутрішньої політики завжди будуть покладені інтереси держави, інтереси українського народу. Й інакше ніколи не буде.

Президент України Віктор ЯНУКОВИЧ.

10

За логікою речей, така ситуація і справді потребує проголошеної Президентом України Віктором Януковичем «економізації» зовнішньої політики, основним завданням котрої має стати пошук вигідних для держави дво- та багатосторонніх ініціатив щодо інвестування у ключові галузі вітчизняної промисловості, інфраструктурні проекти та рентабельні фінансові схеми покращення загального стану українського господарського комплексу. Першим кроком у цьому напрямі можна вважати до-

сягнення низки домовленостей із Китайською Народною Республікою (ухвалених за результатами державного візиту Президента України до Пекіна 3–6 грудня 2013 року), згідно з якими наша держава отримала можливість долучитися до створення грандіозного за світовими мірками транспортного інфраструктурного проекту «Великий шовковий шлях», реалізувати ініціативи щодо будівництва «Повітряного експреса», кільцевої дороги навколо Києва, а також інтенсифікувати імплементацію про-

грами зведення доступного житла. Однак основний акцент зроблено, все-таки, на підсумкових рішеннях шостого засідання Українсько-Російської міждержавної комісії, що відбулося під головуванням президентів України та Російської Федерації 17 грудня 2013 року. Адже, на думку керівництва обох держав, ухвалені домовленості дадуть змогу не просто розблокувати економічну співпрацю контрагентів, а й відновити прагматичний діалог між країнами в руслі стратегічної взаємодії.

Сьогодні ми бачимо, що Україна перебуває у скрутному становищі: економічному, соціальному і політичному. Ця ситуація виникла як результат низки обставин і причин, проте вона об'єктивна. І ми справді говоримо, що Україна – брательна країна, тому ми маємо чинити як близькі родичі, підтримавши український народ у цій складній ситуації. Запевняю, що це – основна причина наших рішень.

Президент Російської Федерації Володимир ПУТІН.

Справді, на тлі замороження переговорами процесу з МВФ щодо надання Україні чергового кредиту на покриття бюджетних витрат ухвалення рішення про викуп українських євробондів на суму 15 млрд. дол. США російською стороною дає Києву можливість вирішити питання фінансування основних статей бюджетних виплат, передбачених на 2014 рік. Тим більше що надання такого кредиту супроводжуватиметься виплатою лише 5% річних (натомість МВФ пропонував Україні виділити кредит під 4% річних за умови підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги на 80% протягом двох років); лістинг цінних паперів проводитиметься відповідно до норм англо-американської системи права на Ірландській фондовій біржі; а менеджером випуску євробондів виступатиме обраний Києвом російський «ВТБ Капітал».

Як відомо, 20 грудня 2013 року ЄС поновив гарантії щодо здійснення закордонних операцій Європейським інвестиційним банком на період 2014–2020 років, піднявши «стелю» іноземного фінансування до

30 млрд. євро (27 млрд. від цієї суми має бути використано для інвестування регіональних проектів; ще 3 млрд. євро утворюють резервний фонд), звернення до якого може бути санкціоновано окремим рішенням керівних органів Євросоюзу). Однак географічно розподіл коштів відбуватиметься на основі наявних зовнішньополітичних діалогів організації, тому фінансування проектів на території країн-учасниць Ініціативи «Східне партнерство», держав Південного Кавказу та Росії обмежиться сумою 4,831025 млрд. євро. Крім того, все ще намагаючись подолати наслідки затяжної фінансово-економічної кризи, котра охопила країни континенту 2008 року, Європейський Союз продовжує «убезпечувати» власний фінансовий сектор, прагнучи насамперед виконати зобов'язання, взяті організацією перед G20: зокрема, збільшити ефективність внутрішнього ринку та забезпечити реальне фінансування економік держав-членів Євросоюзу.

Відтак у цій ситуації отримання російського кредиту видається більш ніж вдалим ходом для укра-

їнської держави. Проте конкретно досягнуті домовленості стосувалися лише надання Україні 3 млрд. дол. у 2013 році: механізм подальшої реалізації схваленої схеми кредитування української економіки все ще залишається невизначеним. Якщо взяти до уваги той факт, що станом на кінець першого півріччя 2013 року український зовнішній борг становив близько 30 млрд. дол., можна легко підрахувати, що сьогодні ця цифра зросла до 45 млрд., із яких близько 30% належать одному утримувачу боргу – Росії. Крім того, відповідно до чинних домовленостей Національний банк України має внести російський рубль до першої групи класифікатора іноземних валют і банківських металів (вільно конвертовані валюти, використовані для зовнішньоекономічних розрахунків), а російську державну корпорацію «Банк розвитку та зовнішньоекономічної діяльності» («Внешшэкономбанк») – до переліку структур, кредитні угоди з якими підписуються згідно з процедурами, визначеними для міжнародних фінансових організацій. На урядовому

рівні також передбачено підготовку пропозицій щодо взаємодії України з Євразійським банком розвитку, антикризовим фондом ЄврАзЕС і Міждержавним банком СНД. Хоча відхід від лінії співробітництва з МВФ до інших фінансових структур через неприйнятність умов пропонуваної кооперації не може спростувати того факту, що їхній зміст був продиктований бажанням уникнути корпоративного дефолту НАК «Нафтогаз України» котра, внаслідок установлення занадто високих цін на російське паливо не тільки опинилася у скрутному фінансовому становищі, а й потрапила в істотну залежність від політичних ризиків.

Економічні дивіденди, отримані внаслідок укладання українсько-російських домовленостей в енергетичній

сфері, додатково приносять бюджету країни до 7 млрд. дол. щороку. Адже, згідно з положеннями Додатків до контрактів на купівлю-продаж, поставки, об'єми та умови транзиту природного газу від 19 січня 2009 року між Відкритим акціонерним товариством «Газпром» та Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України», з 1 січня 2014 року ціна блакитного палива для України становитиме 268,5 дол. за 1 тис. куб. м. За даними української сторони, вартість вуглеводнів так обраховуватиметься до закінчення дії контракту в 2019 році. Проте російська сторона наголошує на існуванні опції щоквартального перегляду ціни на газ для України, адже чинні домовленості не можна вважати остаточними.

У принципі, відтепер остаточно не може вважатися й страте-

гія розвитку паливно-енергетичного комплексу України. Якщо наша держава збільшуватиме обсяги закупівель природного палива з території Російської Федерації, невідомо, за якою схемою працюватимуть підприємства важкої промисловості, котрі протягом останніх кількох років зменшили його споживання на третину, розпочавши використовувати кам'яне вугілля; як реалізуватимуться проекти з видобування сланцевого газу, ринкова ціна котрого сьогодні обраховується в межах 260–270 дол. США за 1 тис. куб. м; чи продовжаться реверсні поставки вуглеводнів із території ЄС; чи завершиться будівництво LNG-терміналу для виробництва скрапленого газу на території України.

В економічних термінах Україна є однією з країн, що програли Європі... Дуже шкода, що суверенність нації, яка налічує 46 мільйонів осіб і має стільки ресурсів та можливостей, залежить від ціни на сировину – від вартості газу... У контексті енергетичної безпеки та газопостачання ми можемо запропонувати Україні реверсні поставки, інвестиції та нові технології, а асоціація з ЄС сприятиме втіленню таких заходів.

Голова Представництва Європейського Союзу в Україні Ян ТОМБІНСЬКИЙ.

Хоча, за офіційними даними, підписавши нові документи, «Газпром» скасував обов'язкові закупівлі річних обсягів газу для України. Відтак зниження його вартості дасть змогу фактично реанімувати цілі галузі національної економіки, підвищити конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника, а також значно наростити експортний потенціал України.

За словами самих переговорників, вони не просто домовилися про зняття торговельних обмежень між Україною та РФ на 2013–2014 роки, а й узгодили план щодо відновлення серійного виробництва літаків сімейства Ан-124 із двигунами Д-18Т та їх модифікаціями; пошкваллення кооперації в космічній сфері; а також спільного будівництва двох енергоблоків на Хмельницькій АЕС. Такі рішення справді відкриють шлях для налагодження безперебійного виробництва товарів, що є стратегічними для держави. Проте відповідно до стандартів, встановлених на території пострадянського простору. У цьому сенсі знову постає питання економічної доцільності гармонізації таких стандартів із вимогами, що діють усередині ЄС, що не так давно стало основним «камнем спотикання» під час переговорів щодо підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом, адже запровадження необхідних стандартів виробництва передусім потребує модернізації останнього. І вартість

необхідних новацій часто обраховується мільярдами євро.

Відповідно, виходом із ситуації може вважатися приєднання до технічних регламентів Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану. Тим більше що держави планують скооперувати підприємства оборонних галузей промисловості, створити спільні підприємства у військово-технічній сфері з урахуванням чинного законодавства України й РФ, а також замінити озброєння і військово-техніку Чорноморського флоту Російської Федерації, що базується на території нашої держави.

Проте і тут може виникнути кілька запитань: на території котрої із країн створюватимуться спільні виробничі потужності та який із держав належатиме контрольний пакет акцій? Чи втримає Україна свої позиції на світовому ринку озброєнь за умови спільного виробництва товарів стратегічного призначення? Як здійснюватиметься сертифікація українських підприємств, котрі проводитимуть модернізацію чи ремонт техніки в інтересах Російської Федерації? Та, певно, найголовнішою проблемою залишиться неможливість українських підприємств розширювати доступ до нових технологій та розробок, котрими володіє європейський промисловий сектор. До речі, чи не 100-відсотково перебуваючи у приватній формі власності (це також стосується й України), його компанії самі займаються постійною модернізацією своїх потужностей задля до-

тримання вимог і стандартів ЄС щодо показників якості та екологічних критеріїв виробництва.

Тож економічна доцільність ухвалених рішень, підживлювана ідеєю активізації виробничого комплексу, залишає на порядку денному низку питань, вирішення котрих потребуватиме від керівництва держави реалізації цілого комплексу заходів уже в 2014 році. Та всі вони – лише підґрунтя для того стратегічного зовнішньополітичного кроку, зробивши який, українська держава має виявити власні ідентитети і в такий спосіб довести світовому співтовариству наявність національних політичних ідеалів. І, бажано, підтримуваних її населенням.

2014 рік

Намагаюся радитися з родичами щодо різних питань моєї професійної діяльності. Відверто розповідаю їм і про особливості, і про труднощі моєї роботи. Тому завжди маю добрі підтримку та пораду. І мене тішить, що вся моя рідня завжди опікується мною. Намагаюся віддячити їй тим само.

Юлія ЦИРФА, завідувач парламентського відділу.